
Utbredt bruk av tvang i sykehjem

PODKAST

Det viser en studie Reidar Pedersen og medarbeidere har gjort, der 65 sykehjemsansatte er intervjuet. Studien er publisert i Tidsskrift for Den norske legeforening nr. 18/2013.

I 2009 fikk pasient- og brukerrettighetsloven et nytt kapittel (kapittel 4A) som gir lovhjemler for tvungen helsehjelp til pasienter uten samtykkekompetanse. Hensikten med loven var å begrense tvangsbruken. Det ser imidlertid ut som om sykehjemsansatte stadig bryter loven.

- Det er trolig mange tusen pasienter som hver uke utsettes for en eller annen form for tvang eller frihetsberøvelse. Det foregår veldig mye tvang der loven ikke blir brukt. På noen områder mener vi det er grunn til å spørre om loven er i utakt med både profesjonsetiske verdier og virkeligheten i sykehjem, sier Pedersen til Tidsskriftet.

Noen eksempler på situasjoner der loven brytes hyppig:

- Ifølge loven skal det fattes et vedtak (en avgjørelse som dokumenteres skriftlig) før tvang utføres, og dette skal fattes av den som er ansvarlig for helsehjelpen. Ifølge deltakerne i studien er det utallige situasjoner der dette ikke følges. Mangel på tid, omfattende krav til vedtak, tungvinte elektroniske journalsystemer og urimelige regler oppgis som vanlige årsaker.
- Ifølge loven må pasienter mangle samtykkekompetanse for at tvang kan utøves. Men både legene og pleiepersonalet var usikre på hvordan samtykkekompetanse skulle vurderes og hvem som skulle vurdere det. Noen ganger blir derfor tvang benyttet uten at samtykkekompetanse er vurdert.
- Ifølge loven skal somatisk helsehjelp ved motstand bare gis av hensyn til pasienten selv. I intervjuene var imidlertid behovet for å beskytte andre den mest fremtredende begrunnelsen for bruk av tvang som faller utenfor lovverket. I noen tilfeller må medpasienter låses inne for å beskytte dem mot en truende pasient.
- Ifølge loven skal tvang aldri brukes som følge av manglende ressurser. Men for å kompensere for manglende aktivitetstilbud, bemanning eller kompetanse blir for eksempel legene bedt om å skrive ut beroligende medisiner til pasienter som ikke ønsker slike medisiner. Mangel på personell og kompetanse gir ifølge studiedeltakerne mer uro og konflikter i avdelingen og økt motstand mot stell.
- Ifølge loven skal tvang bare brukes når unnlatelse av helsehjelp kan føre til vesentlig skade for pasienten. Men hva er vesentlig helseskade? «Hvis en pasient har avføring i hele senga, fra topp til tå, hva gjør du da? Når blir situasjonen alvorlig nok?», lurte flere på.

Flere eksempler på situasjoner der sykehjemsansatte ser seg nødt til å bruke tvang:

- Pasienter som motsetter seg medisiner får legemidler skjult i syltetøyet eller gitt med sprøyte i munnen.
- Pasienter som motsetter seg stell og pleie, som å dusje, skifte plaster, klippe neglene eller bruke bleie.
- Pasienter som nekter å spise eller drikke.

- Pasienter som nekter å ta blodprøve eller bli kateterisert (tømming av urinblæren med et plastrør)
- Pasienter som vil hoppe ut vinduet eller bli med pårørende hjem, hindres f.eks ved å fjerne vindushåndtak eller låse dører.
- Pasienter som ikke vil legge seg eller stå opp
- Pasienter som griser med avføring, spytter, truer, klyper eller slår ansatte eller medpasienter, ødelegger inventar, eller river ut slanger/medisinsk utstyr for andre pasienter.

- Det som er viktig å diskutere nå er om det vi har funnet stemmer overens med erfaringer andre steder. Hvis det er slik, er det behov for å diskutere om det er mulig å lage en lov som er mer tilpasset behovene ute i tjenesten, sier Pedersen.

Publisert: 1. oktober 2013. Tidsskr Nor Legeforen.

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 27. mars 2026.